

Informacja nt. projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie roślin uzyskanych za pomocą niektórych nowych technik genomowych (NGT)

Wprowadzenie

Nowymi technikami genomowymi określa się techniki modyfikacji genetycznych, które zostały opracowane w ostatnich dwóch dekadach. Jedną z nich jest metoda CRISPR/Cas9, potocznie nazywana nożyczkami genetycznymi, która pozwala na edytowanie genomu w określonych miejscach (za opracowanie tej metody w roku 2020 przyznano nagrodę Nobla w dziedzinie chemii).

Nowe techniki genomowe nie służą do wprowadzania genów obcych gatunków. Ten fakt odróżnia produkty NGT od organizmów, które kojarzone są z organizmami modyfikowanymi genetycznie (GMO). W dotychczasowym rozumieniu GMO to organizmy, do których przeniesiono geny z innych gatunków. Głównie z tego powodu GMO budzi dużo kontrowersji w społeczeństwie nie tylko polskim, ale również w innych krajach Europy.

W związku z obawami i niechętnym nastawieniem społeczeństwa, w Unii Europejskiej ustanowiono bardzo restrykcyjne zasady dopuszczania GMO do stosowania. Poza oceną ryzyka, jakie te organizmy potencjalnie mogą stanowić dla ludzi, zwierząt i środowiska, konieczne jest ich etykietowanie i śledzenie ich na rynku. Aby zapewnić możliwości śledzenia GMO, każdy podmiot, który chce wprowadzić GMO na rynek europejski, musi zapewnić również możliwość ich wykrywania.

W organizmach uzyskanych na drodze NGT brak jest obcych genów, co utrudnia odróżnienie tych organizmów od organizmów uzyskanych konwencjonalnymi metodami hodowlanymi. Wynika z tego, że wymogi dotyczące śledzenia organizmów ustanowione dla GMO – są w tym wypadku niemożliwe do zastosowania.

W związku z różnicami, które występują pomiędzy organizmami powszechnie kojarzonymi jako GMO, a produktami NGT, stało się jasne, że konieczne jest ustanowienie nowych przepisów dla NGT.

Założenia projektu rozporządzenia NGT

W dniu 5 lipca br. Komisja Europejska przyjęła projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie roślin otrzymanych z wykorzystaniem niektórych Nowych Technik Genomowych (NGT) oraz pochodzących z nich żywności i pasz, a także zmieniającego rozporządzenie UE 2017/625.

Projekt dotyczy wyłącznie roślin i obejmuje swoim zakresem tylko dwie nowe techniki genomowe: ukierunkowaną mutagenезę i cisgenезę. Metody te prowadzą do zmian w materiale genetycznym rośliny, ale wyłącznie w obrębie tego samego gatunku – powodując mutacje „własnego” materiału genetycznego. Teoretycznie te same mutacje mogłyby zajść w naturze samoczynnie.

Do materiału genetycznego rośliny nie jest wprowadzany żaden obcy gen/fragment DNA - tak jak ma to miejsce w przypadku GMO.

Rozporządzenie NGT zakłada podział na dwie kategorie roślin, a kryterium podziału stanowi liczba modyfikacji wprowadzonych w genomie rośliny. Do 20 modyfikacji – kategoria NGT 1, natomiast powyżej 20 zmian – kategoria NGT 2.

Projekt rozporządzenia traktuje grupę NGT 1 na równi z roślinami konwencjonalnymi, jednak pod warunkiem uzyskania statusu NGT . Potwierdzenie, że roślina należy do grupy NGT 1 należeć ma do tych samych organów, które odpowiadają za autoryzację GMO.

Po uzyskaniu statusu NGT 1 materiał siewny tych odmian ma zostać oznakowany. Jednak na dalszych etapach produkcji nie będzie już konieczności znakowania żywności i pasz.

Projekt rozporządzenia zakłada również kolejne wyłączenie – bez względu na rodzaj zastosowanej metody biotechnologicznej – rośliny, które uzyskały cechę odporności na herbicydy, nie mogą być zaliczone do grupy NGT 1. Automatycznie zaliczane są one do grupy NGT 2 i traktowane jak GMO.

Komisja Europejska zakłada, że rośliny NGT 1 są równie bezpieczne dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz dla środowiska, jak i rośliny konwencjonalne, zatem dla tych roślin nie będzie stosowany zakaz uprawy (tak jak ma to miejsce w przypadku GMO).

Grupa NGT 2, czyli grupa gdzie wprowadzono większą liczbę zmian w genomie, ma podlegać obecnym przepisom dotyczącym GMO, z niewielkim złagodzeniem wymagań na etapie oceny ryzyka. Rośliny NGT 2 mają być oznakowane na każdym etapie produkcji jako GMO.

Dla obu kategorii NGT projekt rozporządzenia zakłada zakaz stosowania ich w rolnictwie ekologicznym.

Prace nad projektem

Od blisko półtora roku trwają w Radzie prace nad projektem rozporządzenia, w których Polska aktywnie uczestniczy. Wprowadzono wiele poprawek, w tym wprowadzono możliwości zakazywania uprawy roślin NGT 2 przez państwa członkowskie. Mimo prób

prezydencji hiszpańskiej (druga połowa 2023) i belgijskiej (pierwsza połowa 2024) dotychczas nie udało się zakończyć pracy w Radzie, gdyż nadal brakuje kwalifikowanej większości głosów wśród państw członkowskich.

Równolegle nad projektem rozporządzenia pracował Parlament Europejski. Poprawki Parlamentu zostały przyjęte 24 kwietnia 2024 r., a jedną z nich jest zakaz patentowania roślin NGT.

Patentowanie roślin NGT

Kwestia patentowania roślin NGT jest jedną z wątpliwości Polski, która była podnoszona od samego początku prac nad rozporządzeniem. Naszym zdaniem konieczna jest analiza korzyści i zagrożeń, odnośnie wpływu opatentowanych roślin NGT, których właścicielami są duże koncerny nasienne. Polscy hodowcy roślin, jak również przedstawiciele małych i średnich firm hodowli z innych krajów europejskich, wyrażają obawy, że mogą zostać zmarginalizowani, a rolnicy uzależnieni od zagranicznych koncernów hodowlanych i chemicznych. Dlatego Polska opowiada się przeciwko rozszerzeniu patentów na rośliny uprawne, natomiast popiera zapewnienie dalszego swobodnego dostępu hodowców do materiałów hodowlanych, a rolników do korzystania z ich prac zgodnie z zasadami Konwencji UPOV i rozporządzenia Rady (WE) 2100/94. O wadze tej kwestii świadczy fakt, że również Europarlamentarzyści dostrzegli problem patentowania roślin NGT.

Plany na Prezydencję Polski w Radzie UE

Wraz z objęciem Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej 1 stycznia 2025 r. Polska przejmie prace nad rozporządzeniem NGT. Polska dostrzega potencjał nowych technik genomowych dla uzyskania nowych odmian roślin, z nowymi korzystnymi cechami, których rolnictwo potrzebuje w związku ze zmianami klimatycznymi czy koniecznością wyżywienia rosnącej liczby ludności. Chcemy wspierać innowacje w rolnictwie. Dlatego Polska będzie kontynuować prace nad projektem rozporządzenia NGT - jednak mając na uwadze zachowanie konkurencyjności sektora hodowli roślin.

Jesteśmy w trakcie opracowywania poprawek do tekstu projektu. Naszą intencją jest sprawne przeprowadzenie negocjacji i zaangażowanie jak największej liczby państw członkowskich, a naszym celem - utrzymanie konkurencyjności w sektorze hodowli roślin. W trakcie Prezydencji zaproponujemy poprawki, które ograniczą efekt patentowania roślin NGT 1, a jednocześnie pozwolą utrzymać równowagę między skuteczną ochroną wynalazków, stymulowaniem badań i rozwoju, a oczekiwaniami hodowców w zakresie swobodnego dostępu do odmian na potrzeby hodowli.

W trakcie przygotowań do Prezydencji w Radzie, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi podjęło liczne działania mające na celu upowszechnienie wiedzy o nowych technikach genomowych. Odbył się cykl szkoleń w ośrodkach doradztwa rolniczego, zorganizowano również konferencję pt. „Nowe Techniki Genomowe – Propozycje dla innowacyjnego rolnictwa”, która była transmitowana na kanale YouTube i cieszyła się bardzo dużym zainteresowaniem. W przygotowaniu jest również broszura informacyjna na temat NGT.